גיאוגרפיה • כיתה ז' • האדם וסביבתו – כפר עולמי

יחידה 2 מתוך 5 · 9 שעות

גלובליזציה מעצימה שינויים בעולם

איך העולם נעשה מחובר – ומה המחיר והסיכוי שבכך

חוברת עבודה לתלמיד ולתלמידה

חלק 2 מתוך 3

שם: _____ כיתה: _____

יצרה: רוית ראש בן ישי

פרק
4

🧱 סוף המלחמה הקרה ושוק חופשי: הפוליטיקה פותחת גבולות

איך שינויים פוליטיים וכלכליים פתחו את העולם לסחר, להשקעות ולחברות רב־לאומיות

שם: _____ כיתה: _____ תאריך: _____

🎯 בפרק הזה נלמד:

- להסביר כיצד סיום המלחמה הקרה פתח את העולם לסחר ולהשקעות
- להכיר את המושגים שוק חופשי, יוזמה פרטית והפרטה ולזהות דוגמאות להם
- להבין את תפקידם של ארגונים בין־לאומיים וחברות רב־לאומיות בהתפשטות הגלובליזציה
- לערוך ריאיון אישי ולעבד את ממצאיו לטבלה

📖 קוראים ומבינים: כשהגבולות נפתחו

במשך כארבעים שנה, מסוף שנות ה־40 של המאה ה־20 ועד תחילת שנות ה־90, היה העולם מחולק לשני גושים גדולים. בראש כל גוש עמדה מעצמה – מדינה חזקה מאוד שמשפיעה על מדינות רבות. בגוש המערבי הובילה ארצות הברית, ובגוש המזרחי הובילה ברית המועצות. התקופה הזאת נקראת "המלחמה הקרה", משום ששתי המעצמות התחרו זו בזו בכלכלה, במדע ובהשפעה – אבל לא נלחמו זו בזו ישירות.

בין שני הגושים היו הבדלים גדולים. ברוב מדינות הגוש המערבי שלטה דמוקרטיה – שלטון שבו האזרחים בוחרים את נציגיהם – והייתה בהן כלכלה של שוק חופשי: אנשים וחברות פרטיות פתחו עסקים, קבעו מחירים והתחרו זה בזה. בגוש המזרחי ניהלה המדינה את רוב הכלכלה: היא החזיקה במפעלים, קבעה מה לייצר ובאיזה מחיר למכור. הסחר והתנועה בין הגושים היו מוגבלים מאוד.

בשנים 1989–1991 השתנה המצב: חומת ברלין, שחילקה את העיר לשניים, נפרצה בנובמבר 1989, ובסוף 1991 התפרקה ברית המועצות ל־15 מדינות עצמאיות. מדינות רבות פתחו את הגבולות שלהן לסחר, לתיירות ולהשקעות. במקומות רבים עודדו יוזמה פרטית – אנשים שפותחים עסק משלהם – וערכו הפרטה: המדינה מכרה חברות ומפעלים שהיו בבעלותה לבעלים פרטיים.

שני שחקנים נוספים האיצו את השינוי. ארגונים בין־לאומיים – גופים שמדינות רבות חברות בהם – קבעו כללים משותפים לסחר והורידו מכסים, כלומר מסים על יבוא. חברות רב־לאומיות ניצלו את הגבולות הפתוחים: הן פתחו מפעלים, משרדים וחנויות במדינות חדשות, והעבירו ביניהן כסף, ידע ועובדים. כך הצטרפו לכלכלה העולמית מדינות שבעבר היו כמעט מנותקות ממנה.

האם הפוליטיקה היא שאפשרה את הגלובליזציה, או הטכנולוגיה? כדי לחשוב על השאלה הזאת אפשר לפנות גם למקור מידע קרוב במיוחד: אנשים מבוגרים שחיו בתקופה שלפני הגבולות הפתוחים. ריאיון אישי הוא כלי מחקר שבו שואלים אדם שאלות מתוכננות מראש, רושמים את תשובותיו ומסדרים אותן כדי להשוות ולהסיק מסקנות.

🔑 מושגי מפתח

מעצמה: מדינה חזקה מאוד בכלכלה, בצבא ובהשפעה, שמשפיעה על מדינות רבות אחרות.

דמוקרטיה: שיטת שלטון שבה האזרחים בוחרים את נציגיהם ונהנים מחופש ביטוי וזכויות.

שוק חופשי: כלכלה שבה אנשים וחברות פרטיות מחליטים מה לייצר, קובעים מחירים ומתחרים זה בזה.

יוזמה פרטית: פעילות כלכלית של אנשים או חברות – למשל פתיחת עסק – ולא של המדינה.

הפרטה: מכירה או העברה של חברה או שירות שהיו בבעלות המדינה לבעלים פרטיים.

ארגונים בין־לאומיים: גופים שמדינות רבות חברות בהם, וקובעים כללים משותפים בתחומים כמו סחר, בריאות וסביבה.

חלק א': עולם בשני גושים

בחלק הזה נכיר את המלחמה הקרה ואת סיומה, ונאתר במפה את שתי המעצמות של התקופה.

1 הקיפו את התשובה הנכונה.

1. מדוע התקופה נקראה "המלחמה הקרה"?

א. כי היא התרחשה באזורים קרים
ב. כי שתי המעצמות התחרו זו בזו אבל לא נלחמו זו בזו ישירות
ג. כי היא נמשכה רק בחורף
ד. כי לא היה בה שום מתח

2. איזה מהבאים הוא דוגמה להפרטה?

א. המדינה מוכרת חברת חשמל שהייתה בבעלותה למשקיעים פרטיים
ב. אדם פותח מאפייה
ג. המדינה בונה כביש חדש
ד. שתי מדינות חותמות על הסכם

3. מה קרה לסחר העולמי אחרי סיום המלחמה הקרה?

א. הוא נעצר
ב. הוא התרחב, כי מדינות רבות פתחו את גבולותיהן
ג. הוא התקיים רק בתוך כל מדינה
ד. הוא עבר רק דרך מעצמה אחת

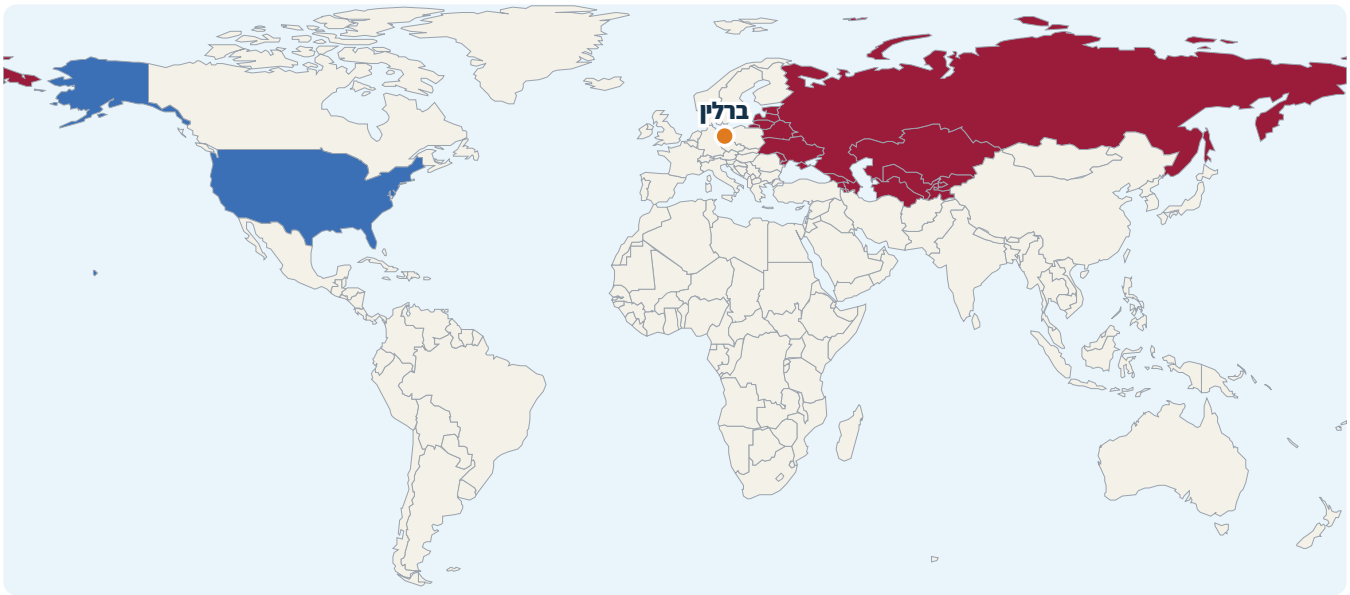
4. איך ארגונים בין־לאומיים עודדו את הסחר?

א. הם העלו את המכסים
ב. הם קבעו כללים משותפים והורידו מכסים על יבוא
ג. הם אסרו על יצוא
ד. הם סגרו נמלים

2 עיינו במפה וענו על השאלות.

קריאת מפה

שתי המעצמות בתקופת המלחמה הקרה

ארצות הברית — ברית המועצות (עד 1991)

השטח של ברית המועצות מסומן לפי 15 המדינות שקמו ממנה ב־1991.

מקור: מפה היסטורית – הגבולות עד 1991

1. באילו יבשות השתרעה ברית המועצות?

2. לכמה מדינות התפרקה ברית המועצות בסוף 1991?

3. העיר ברלין מסומנת במפה. מה קרה בה ב־1989, ומדוע זה נחשב לסמל של פתיחת הגבולות?

חלק ב': לפני ואחרי פתיחת הגבולות

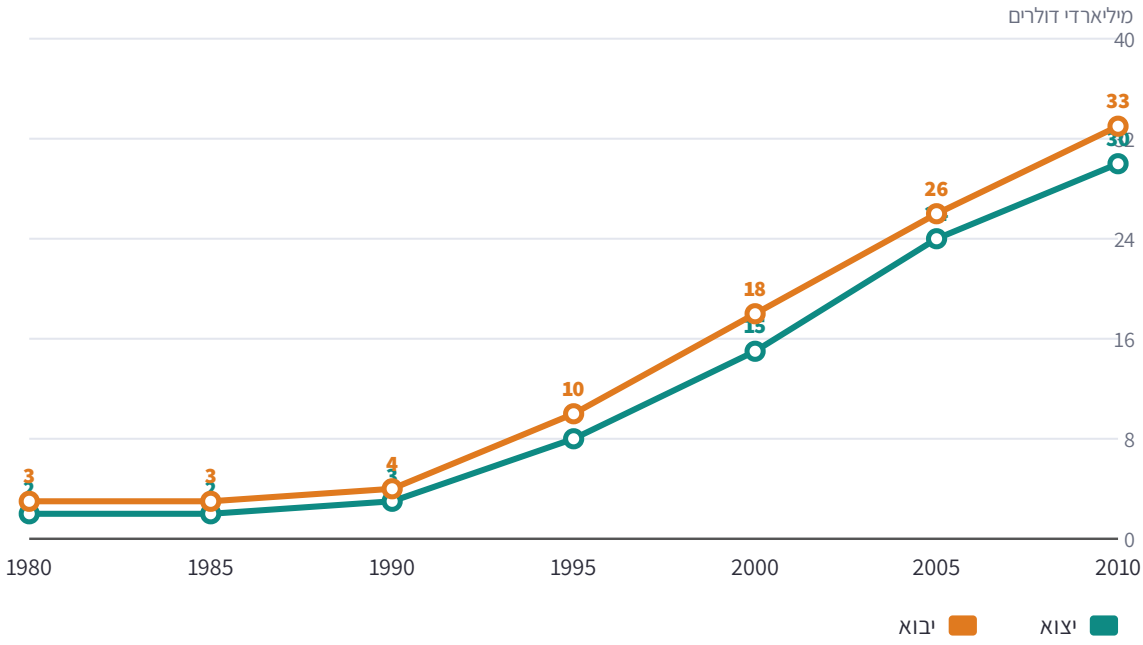
בחלק הזה נבדוק מה קורה לסחר של מדינה שפותחת את גבולותיה, נשווה בין שתי שיטות כלכליות ונזהה ביטויים של שוק חופשי.

3 עיינו בגרף וענו.

קריאת תרשים

סחר החוץ של "מדינת אורנית" לפני ואחרי פתיחת הגבולות (1991)

נתונים לדוגמה

מדינה דמיונית ונתונים לדוגמה בלבד.

1. תארו את המגמה ביצוא לפני 1990 ואחריו.

2. פי כמה גדל היצוא בין 1990 ל־2010?

3. מה ההסבר האפשרי לשינוי בגרף לפי מה שלמדתם בפרק?

4 ⚖️ **השוו בין שתי שיטות כלכליות. השלימו את המשבצות הריקות.** השוואה

תבחין	כלכלה שהמדינה מנהלת	שוק חופשי
מי מחזיק במפעלים?	בעיקר המדינה	
מי קובע מחירים?		ההיצע והביקוש, התחרות בין העסקים
סחר עם חו״ל		
חברות רב־לאומיות		פותחות מפעלים, משרדים וחנויות

איזו מהשיטות מתאימה יותר להתפשטות הגלובליזציה? נמקו בעזרת שני תבחינים.

5 ⭕ **הקיפו רק את הביטויים של שוק חופשי, יוזמה פרטית או הפרטה.** מיון

צעירה פותחת חנות מקוונת משלה | המדינה מוכרת חברת תעופה ממשלתית | המדינה קובעת את המחיר של כל מוצר

חברה זרה פותחת מפעל חדש | אסור לייבא מוצרים מחו״ל | כמה חברות מתחרות על הלקוחות

כל המפעלים בבעלות המדינה

חלק ג׳: חושבים כמו גאוגרפים

בחלק הזה נכיר את סיפורה של ברלין, נשמע כמה נקודות מבט על הפרטה ונבנה שרשרת סיבה ותוצאה.

מקרה בוחן

העיר שהחומה חילקה

📍 **ברלין, גרמניה**

בשנים שאחרי 1945 חולקה גרמניה לשתי מדינות, ועיר הבירה ברלין חולקה גם היא: חלקה המערבי השתייך לגוש המערבי, וחלקה המזרחי לגוש המזרחי. ב־1961 נבנתה חומה שהפרידה בין שני חלקי העיר. משפחות וחברים נותרו משני צידי החומה, והמעבר ביניהם היה כמעט בלתי אפשרי.

ב־9 בנובמבר 1989 נפתחו המעברים בחומה, ואלפי אנשים חצו אותה בשמחה. כעבור פחות משנה, ב־3 באוקטובר 1990, התאחדה גרמניה. במזרח העיר נפתחו חנויות, משרדים ומלונות של חברות מכל העולם, נבנו קווי תחבורה שחיברו בין חלקי העיר, ובמקום שבו עמדה החומה נותרו רק קטעים קצרים לזיכרון.

6 ✍️ **ענו על השאלות על מקרה הבוחן.**

1. מה הפריד בין שני חלקי ברלין, ומתי?

2. ציינו שני שינויים במרחב העירוני של ברלין אחרי פתיחת החומה.

3. כיצד מקרה ברלין ממחיש את הקשר בין שינוי פוליטי לבין גלובליזציה?

7 מדינה דמיונית מחליטה להפריט את מפעל הטקסטיל הממשלתי ולמכור אותו לחברה רב־לאומית. קראו שלוש תגובות.

מגוון נקודות מבט

עובד ותיק במפעל

"אני חושש. הבעלים החדשים ירצו לחסוך, ואולי יפטרו חלק מאיתנו."

יזמת צעירה

"זאת הזדמנות! החברה תביא מכונות חדשות ולקוחות מחו"ל, ואני אוכל לספק לה שירותים."

צרכן

"אם תהיה תחרות, אולי המחירים יירדו ויהיה יותר מבחר בחנויות."

1. מי מהדוברים רואה בהפרטה סיכון, ומי רואה בה הזדמנות? נמקו.

2. היכנסו לנעליו של העובד: מה הייתם מבקשים מהבעלים החדשים כדי שהשינוי יהיה הוגן?

8 השלימו את שרשרת הסיבה והתוצאה.

סיבה ותוצאה

המלחמה הקרה מסתיימת ← [ ] ← [ ] ← הסחר בין המדינות גדל ← [ ]

9 ריאיון אישי: ראיינו סבא, סבתא או אדם מבוגר אחר. שאלו לפחות ארבע שאלות על ילדותו או ילדותה לעומת היום: אילו מוצרים מחו"ל היו בבית? איך נסעו לחו"ל ואם בכלל? איך שמעו חדשות מהעולם? איך שמרו על קשר עם קרובים רחוקים? רשמו את התשובות בטבלה (תחום · אז · היום), וכתבו מסקנה אחת: האם השינויים נבעו בעיקר מטכנולוגיה, מפוליטיקה או משתיהן?

כתיבה וטיעון

רמה	מה יעזור לי לכתוב היטב
מצוין	ארבע שאלות לפחות, טבלה מלאה ומסודרת, מסקנה מנומקת שמשתמשת במושגים מהפרק (שוק חופשי, גבולות פתוחים, טכנולוגיה).
טוב	שלוש–ארבע שאלות, טבלה חלקית, מסקנה עם נימוק קצר.
בסיסי	תיאור כללי של הריאיון בלי טבלה או בלי מסקנה.

כרטיס יציאה – פרק 4: סוף המלחמה הקרה ושוק חופשי: הפוליטיקה פותחת גבולות שם: _____

1. מהי מעצמה? תנו דוגמה אחת מתקופת המלחמה הקרה:

2. ההבדל בין יוזמה פרטית להפרטה:

3. שינוי אחד בעולם שקרה אחרי שהגבולות נפתחו:

פרק
5

השפעות הגלובליזציה על הכלכלה: המסע של חולצה

חברות רב־לאומיות, מפעלים שנודדים ועובדים שעוברים ממדינה למדינה – ברכה או קללה?

שם: _____ כיתה: _____ תאריך: _____

בפרק הזה נלמד:

- לעקוב אחר שרשרת הייצור של מוצר אחד ולהסביר מדוע היא עוברת בין כמה מדינות
- להשוות בין תעשייה עתירת ידע לתעשייה מסורתית ולהסביר כיצד הגלובליזציה משפיעה על כל אחת מהן
- להסביר מדוע כוחן של חברות רב־לאומיות עולה ומה קורה לכוחן של מדינות הלאום
- לבחון מכמה נקודות מבט אם הגלובליזציה היא "ברכה" או "קללה" למדינות פחות מפותחות

קוראים ומבינים: חולצה אחת, הרבה מדינות

הסתכלו על התווית של החולצה שאתם לובשים. סביר שכתוב עליה שם של מדינה רחוקה. אבל גם המדינה הזאת היא רק תחנה אחת במסע. הכותנה גדלה אולי בשדה במדינה אחת, החוטים נטוו במדינה שנייה, הבד נתפר במדינה שלישית, העיצוב נעשה במשרד ביבשת אחרת, ובסוף החולצה הפליגה במכולה עד לחנות ליד הבית. כך נראית היום שרשרת הייצור של מוצרים רבים.

את המסע הזה מנהלות בדרך כלל חברות רב־לאומיות – חברות שיש להן משרדים, מפעלים וחנויות בהרבה מדינות. החברה מחליטה היכן כדאי לה לייצר כל חלק: היכן השכר נמוך, היכן יש חומרי גלם, והיכן יושבים הקונים. חברות כאלה צברו כוח רב. כשחברה גדולה יכולה להעביר מפעל ממדינה למדינה, ממשלות מתחרות עליה ומציעות לה הקלות במסים. יש הטוענים שכך כוחן של מדינות הלאום נחלש.

הגלובליזציה משפיעה בצורה שונה על סוגי תעשייה שונים. התעשייה עתירת הידע – תוכנה, שבבים, תרופות וציוד רפואי – צומחת, כי היא מוכרת רעיונות ומוצרים לכל העולם. בישראל, למשל, יותר ממחצית מהיצוא בשנת 2025 הגיע מתעשייה כזאת. לעומתה, התעשייה המסורתית – טקסטיל, הנעלה וחלק ממפעלי המזון – נפגעת במדינות שבהן השכר גבוה, כי קשה לה להתחרות במוצרים זולים מיובאים.

שינויים כלכליים נוספים מלווים את התהליך. הסחר הבין־לאומי התרחב מאוד, ובערך 80% מהסחורות בעולם (לפי נפח) מובלות באוניות. מדינות רבות העבירו חברות ושירותים שהיו בבעלות המדינה לידיים פרטיות – תהליך שנקרא הפרטה. וגם אנשים נעים: עובדים עוברים ממדינה למדינה כדי לעבוד בחקלאות, בבנייה, בסיעוד או בהייטק. אז האם כל זה ברכה או קללה? התשובה תלויה במי שאתם שואלים.

מושגי מפתח

חברה רב־לאומית (תאגיד בין־לאומי): חברה שפועלת בכמה מדינות בבת אחת – יש לה מפעלים, משרדים או חנויות בהרבה מקומות בעולם.

תעשייה מסורתית: תעשייה ותיקה שמייצרת מוצרים פשוטים יחסית בעזרת עובדים רבים, למשל טקסטיל, הנעלה ורהיטים.

הגירת עובדים: מעבר של אנשים ממדינה למדינה כדי למצוא עבודה ופרנסה.

תעשייה עתירת ידע: תעשייה שמבוססת על מחקר, המצאות והשכלה גבוהה, למשל תוכנה, שבבים ותרופות.

הפרטה: העברה של חברה או שירות מבעלות המדינה לבעלות פרטית.

חלק א׳: המסע של החולצה

בחלק הזה נבדוק מה למדנו מהקטע, ונעקוב על מפת העולם אחרי המסע של חולצה אחת.

1 הקיפו את התשובה הנכונה.

1. מדוע חברה רב־לאומית מייצרת חלקים שונים של אותו מוצר במדינות שונות?

א. כי החוק מחייב אותה

ב. כי בכל מדינה יש יתרון אחר – שכר נמוך, חומרי גלם או קרבה לקונים

ג. כי היא רוצה שהמוצר יהיה יקר יותר

ד. כי אסור לייצר מוצר שלם במדינה אחת

2. איזו מהדוגמאות הבאות היא תעשייה עתירת ידע?

א. מפעל לתפירת מכנסיים

ב. מפעל לייצור נעליים

ג. חברה שמפתחת תוכנה לבתי חולים

ד. נגרייה שמייצרת שולחנות

3. מהי הפרטה?

א. סגירת מפעל

ב. העברת חברה או שירות מבעלות המדינה לבעלות פרטית

ג. מעבר של עובדים למדינה אחרת

ד. מכירת מוצרים לחו״ל

4. מדוע יש הטוענים שכוחן של מדינות הלאום נחלש בעידן הגלובלי?

א. כי יש פחות אנשים במדינות

ב. כי חברות גדולות יכולות להעביר מפעלים, וממשלות מתחרות עליהן בהקלות

ג. כי מדינות כבר לא גובות מסים

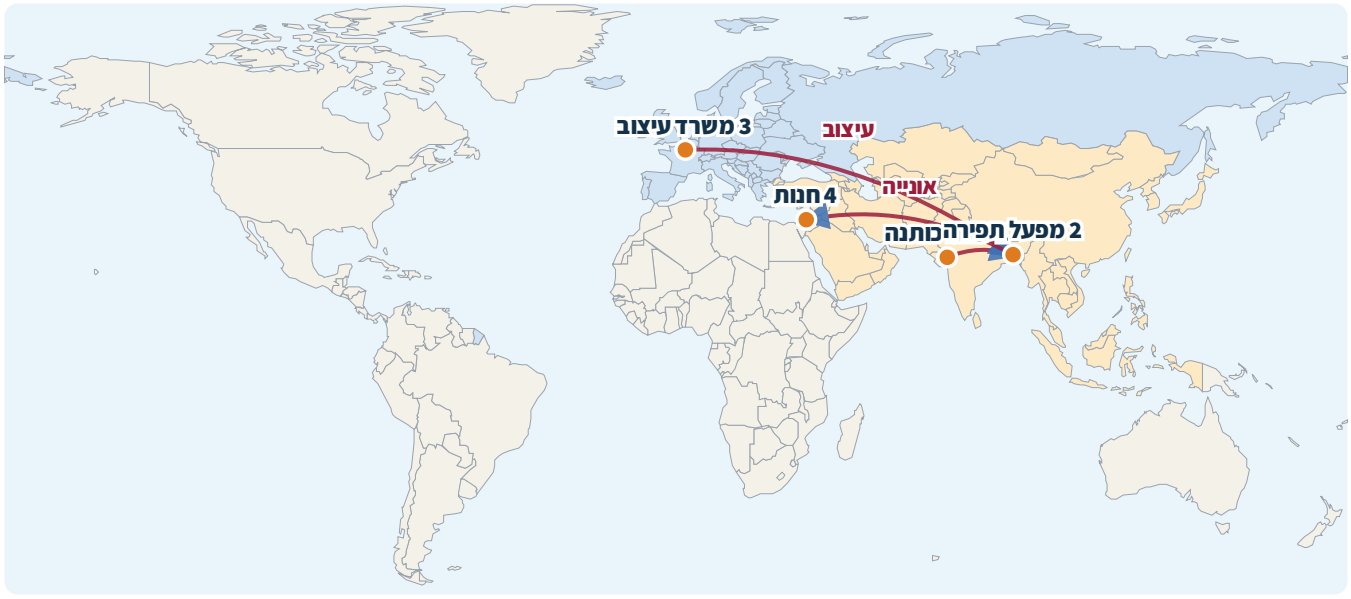
ד. כי אין יותר גבולות בעולם

2 עקבו אחרי החיצים והמספרים במפה וענו על השאלות.

קריאת מפה

המסע של חולצה אחת (מסלול לדוגמה)

נתונים לדוגמה

המסלול ממחיש שרשרת ייצור אפשרית. כל חולצה עוברת מסלול אחר.

1. באילו יבשות עוברת החולצה במסלול שבמפה?

2. מדוע לדעתכם העיצוב נעשה במדינה אחת והתפירה במדינה אחרת?

3. איזה אמצעי תחבורה מתאים להובלת אלפי חולצות מהמפעל לחנות? נמקו.

חלק ב': מי מרוויח מהחולצה?

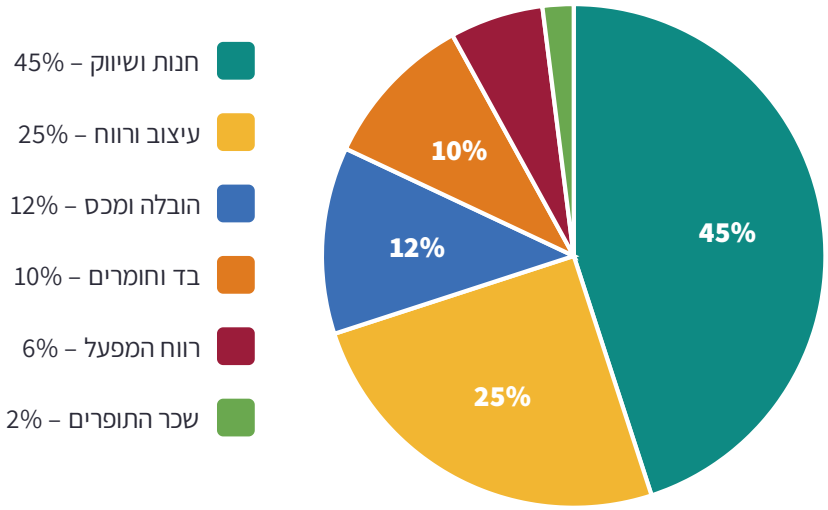
בחלק הזה נבדוק לאן הולך הכסף שמשלמים על חולצה, ונשווה בין שני סוגי תעשייה.

3 עיינו בתרשים העוגה וענו.

קריאת תרשים

לאן הולכים 100 ₪ ששילמנו על חולצה? (לדוגמה)

נתונים לדוגמה

החלוקה מעוגלת וממחישה סדרי גודל; היא משתנה ממוצר למוצר.

1. מי מקבל את החלק הגדול ביותר מהמחיר? ומי את הקטן ביותר?

2. כמה שקלים מתוך 100 ₪ מגיעים לתופרים? וכמה מגיעים לעיצוב ולרווח של החברה ולחנות יחד?

3. מה אפשר ללמוד מהתרשים על חלוקת הרווחים בין המדינות המפותחות למדינות הפחות מפותחות?

4 השלימו את הטבלה והשוו בין שני סוגי התעשייה.

השוואה

תבחין	תעשייה עתירת ידע	תעשייה מסורתית
דוגמאות למוצרים	תוכנה, שבבים, תרופות	
העובדים הנדרשים		הרבה עובדים, לרוב בלי הכשרה מיוחדת

תבחין	תעשייה עתירת ידע	תעשייה מסורתית
מיקום מועדף		
השפעת הגלובליזציה במדינה מפותחת		מפעלים נסגרים או עוברים למדינות זולות

מה ניתן להסיק מההשוואה: מי מרוויח ומי עלול להיפגע מהגלובליזציה בתוך מדינה מפותחת?

---

5 **הקיפו רק את הדוגמאות שמראות השפעה של הגלובליזציה על הכלכלה.** מיון

מפעל תפירה שעבר לארץ רחוקה | עובדים מחו״ל בחקלאות | חברה ממשלתית שנמכרה למשקיעים | גשם בחודש ינואר

פירות מ־20 מדינות בסופר | מפעל מקומי שנסגר בגלל יבוא זול | ארוחת שישי משפחתית

חלק ג׳: ברכה או קללה?

בחלק הזה נכיר מדינה שבה הגלובליזציה שינתה את הכלכלה, נשמע כמה נקודות מבט ונבנה שרשרת של סיבה ותוצאה.

מקרה בוחן

מדינת התופרות והתופרים

📍 **בנגלדש, דרום אסיה**

בנגלדש היא מדינה צפופה בדרום אסיה. בעשורים האחרונים נפתחו בה אלפי מפעלי תפירה שמייצרים בגדים בשביל חברות מכל העולם. לפי נתונים בין־לאומיים, ב־2024 הייתה בנגלדש יצואנית הבגדים השנייה בגודלה בעולם, ובגדים הם בערך ארבע חמישיות מהיצוא שלה. מיליוני אנשים, רובם נשים צעירות, עברו מהכפרים לערים כדי לעבוד במפעלים.

העבודה במפעלים נתנה לרבים הכנסה קבועה בפעם הראשונה, ונשים רבות קיבלו עצמאות כלכלית. מנגד, השכר נמוך מאוד, ימי העבודה ארוכים, ובחלק מהמפעלים התנאים אינם בטוחים. ב־2013 קרס בניין שבו פעלו כמה מפעלי תפירה, ויותר מ־1,100 עובדים נהרגו. בעקבות האסון נחתם הסכם בין חברות בגדים בין־לאומיות לבין ארגוני עובדים לשיפור הבטיחות במפעלים.

6 ✍️ **ענו על השאלות על מקרה הבוחן.**

1. ציינו שתי תוצאות חיוביות ושתי תוצאות שליליות של מפעלי הבגדים בבנגלדש.

---

2. מדוע לדעתכם חברות בגדים בין־לאומיות בחרו לייצר דווקא בבנגלדש?

---

3. מה מלמד אותנו ההסכם שנחתם אחרי האסון על הכוח של צרכנים וחברות בעולם גלובלי?

7 קראו מה אומרות שלוש דמויות על הגלובליזציה וענו.

מגוון נקודות מבט

תופרת במפעל בבנגלדש

"בזכות העבודה במפעל אני שולחת כסף למשפחה בכפר ואחי הקטן לומד. אבל אני עובדת המון שעות וחוששת לבטיחות שלי."

עובד במפעל טקסטיל ותיק בישראל

"עבדתי במפעל עשרים שנה. כשהייצור עבר לחו"ל המפעל נסגר, ועכשיו אני לומד מקצוע חדש."

כלכלנית

"הגלובליזציה הוציאה מיליוני אנשים מעוני, אבל היא גם הגדילה את הפערים. השאלה היא איך מחלקים את הרווחים בצורה הוגנת."

1. מי מהדמויות רואה בגלובליזציה בעיקר "ברכה", מי בעיקר "קללה", ומי רואה את שני הצדדים? נמקו.

2. הוסיפו נקודת מבט רביעית: מה הייתה אומרת צרכנית שקונה את החולצה בישראל?

8 השלימו את שרשרת הסיבה והתוצאה.

סיבה ותוצאה

חברה רב־לאומית מחפשת דרך לייצר בזול ← [ ] ← [ ] ← המפעל הישן במדינה המפותחת נסגר ← [ ]

9 כתבו פסקת טיעון (6–7 שורות): "יש הרואים בגלובליזציה 'ברכה' למדינות הפחות מפותחות, ויש הרואים בה 'קללה'." מה דעתכם? הציגו טענה, שני נימוקים ודוגמה מהפרק, וציינו גם את הצד השני.

כתיבה וטיעון

רמה	מה יעזור לי לכתוב היטב
מצוין	טענה ברורה, שני נימוקים מבוססים, דוגמה מהפרק והתייחסות לטענת הנגד, שימוש במושגים (חברה רב־לאומית, תעשייה מסורתית).
טוב	טענה ונימוק אחד או שניים עם דוגמה, בלי התייחסות לצד השני.
בסיסי	הבעת דעה בלי נימוק ברור או בלי דוגמה.

כרטיס יציאה – פרק 5: השפעות הגלובליזציה על הכלכלה: המסע של חולצה

שם: _____

1. שלב אחד במסע של חולצה, והמדינה שבה הוא יכול להתרחש:

2. ההבדל בין תעשייה עתירת ידע לתעשייה מסורתית במשפט אחד:

3. האם הגלובליזציה היא ברכה או קללה? מילה אחת ונימוק קצר:

פרק
6

🌐 השפעות הגלובליזציה על התרבות והחברה: עולמקומיות

כולם לובשים, שומעים ואוכלים אותו דבר? איך גלובלי ומקומי נפגשים במרחב

שם: _____ כיתה: _____ תאריך: _____

🎯 בפרק הזה נלמד:

- להסביר מהי האחדה תרבותית ולתת דוגמאות מלבוש, שפה, מאכלים ותרבות צריכה
- להסביר מהי עולמקומיות (גלוקליות) ולזהות אותה במרחב הקרוב
- לזהות ביטויים של בידול מרחבי: רובעים ייחודיים, מבני דת ושלטים בשפות שונות
- לחבר שאלון קצר ולהפיק ממנו מסקנות, תוך הקשבה לנקודות מבט שונות

📖 קוראים ומבינים: גלובלי ומקומי – באותו רחוב

טיילו ברחוב מרכזי בכל עיר גדולה בעולם, ותגלו דברים מוכרים: אותם ג׳ינסים, אותם שירים ברמקולים, אותן רשתות מזון וקפה ואותן מילים באנגלית על השלטים. התופעה הזאת נקראת האחדה תרבותית – תרבויות שונות נעשות דומות זו לזו, בעיקר בערים הגדולות ובקרב בני הנוער. מכיוון שחלק גדול מהסרטים, מהמוזיקה ומהמותגים המוכרים יצא בעבר מארצות הברית, יש המכנים אותה "אמריקניזציה".

חלק מההאחדה הוא תרבות צריכה: אנשים קונים הרבה, מחליפים בגדים וטלפונים לעתים קרובות, ורואים בקניות בילוי. מותג – שם וסמל שמזהים מוצר – הופך לפעמים לחשוב יותר מהמוצר עצמו. פרסומות, רשתות חברתיות וקניונים שנראים כמעט אותו דבר בכל מקום מחזקים את התרבות הזאת ומפיצים אותה במהירות בין מדינות, ביבשות ובתרבויות שונות מאוד זו מזו.

אבל העולם לא נעשה אחיד לגמרי. רשתות מזון בין־לאומיות, למשל, מתאימות את עצמן למקום: בהודו, שבה רבים אינם אוכלים בשר בקר, מוגש בסניפים המבורגר צמחוני מתפוחי אדמה ואפונה, ובישראל יש סניפים כשרים שסגורים בשבת. השילוב המעניין הזה בין גלובלי למקומי נקרא עולמקומיות, או גלוקליות – מילה שמחברת בין "גלובלי" ל"לוקלי" (מקומי).

במקביל, קבוצות רבות מחזקות דווקא את מה שמייחד אותן. בערים גדולות יש רובעים שבהם גרים בני קהילה אחת, עם חנויות, מבני דת, בתי ספר ושלטים בשפה שלהם – זהו בידול מרחבי. בחברות מסורתיות, המפגש עם התרבות הגלובלית מביא גם שינויים בתוך המשפחה ובאורח החיים. יש הרואים בכך פתיחות והזדמנות, ויש החוששים לאבד מסורת ושפה. שתי העמדות ראויות להקשבה.

🔑 מושגי מפתח

האחדה תרבותית: תהליך שבו תרבויות שונות נעשות דומות זו לזו בלבוש, בשפה, במאכלים ובבילוי.

תרבות צריכה: אורח חיים שבו קניית מוצרים ושירותים היא חלק מרכזי מהחיים ומהבילוי.

עולמקומיות (גלוקליות): שילוב של תופעה גלובלית עם מאפיינים מקומיים, למשל מוצר עולמי שהותאם לטעם המקומי.

אמריקניזציה: אימוץ מנהגים, מילים, מאכלים ובילויים שמקורם בתרבות של ארצות הברית.

מותג: שם, סמל או עיצוב שמזהים מוצר של חברה מסוימת ומבדילים אותו ממוצרים אחרים.

בידול מרחבי: התרכזות של קבוצת אוכלוסייה באזור משלה, עם מבנים, שירותים ושלטים שמבטאים את ייחודה.

חלק א׳: אחידים או ייחודיים?

בחלק הזה נבדוק את ההבנה של המושגים, ונקרא תוצאות של שאלון שנערך בכיתה ז׳.

1 הקיפו את התשובה הנכונה.

1. איזו מהדוגמאות הבאות מתארת האחדה תרבותית?

א. בני נוער בערים רבות בעולם לובשים בגדים דומים ושומעים אותם שירים

ב. כל עיר בונה בתים בסגנון אחר

ג. בכל כפר מדברים בניב אחר

ד. חגים מסורתיים שונים בכל מדינה

2. מהי עולמקומיות (גלוקליות)?

א. סגירת הגבולות בפני מוצרים זרים

ב. שילוב של תופעה גלובלית עם מאפיינים מקומיים

ג. מעבר של אנשים מהכפר לעיר

ד. ייצור של מוצר במדינה אחת בלבד

3. רחוב שבו יש חנויות, מבנה דת ושלטים בשפה של קהילה אחת הוא דוגמה ל־

א. תרבות צריכה

ב. האחדה תרבותית

ג. בידול מרחבי

ד. הפרטה

4. מדוע יש המכנים את ההאחדה התרבותית ״אמריקניזציה״?

א. כי כל אנשי העולם עברו לגור באמריקה

ב. כי חלק גדול מהסרטים, מהמוזיקה ומהמותגים המוכרים יצא מארצות הברית

ג. כי באמריקה אין תרבות מקומית

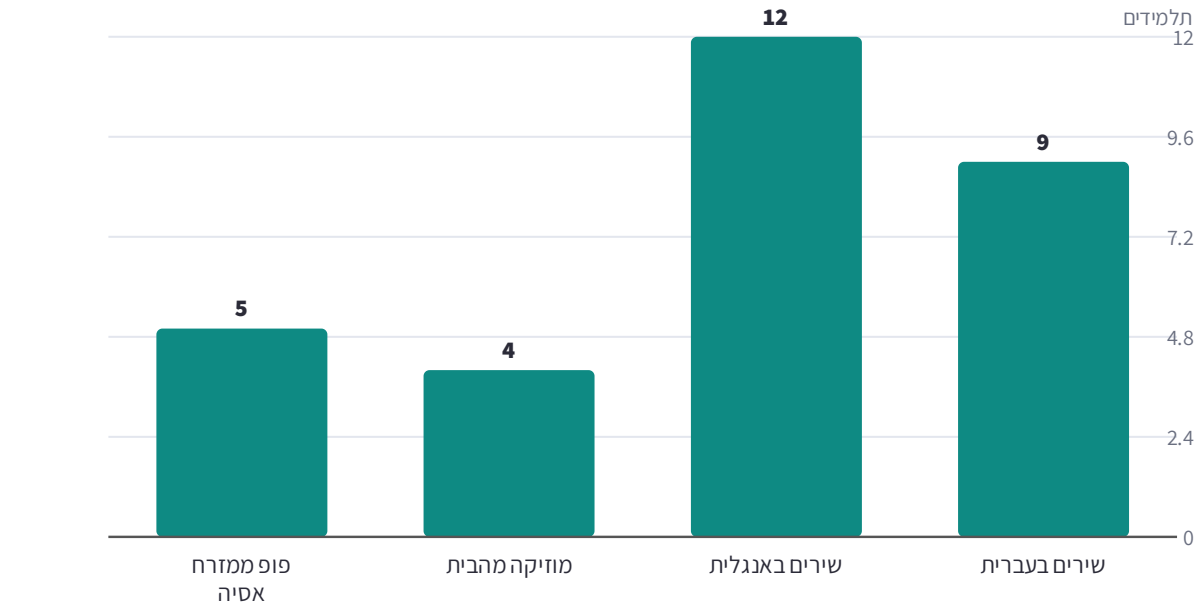
ד. כי כל המדינות דוברות אנגלית כשפת אם

2 עיינו בתוצאות השאלון וענו על השאלות.

קריאת תרשים

שאלון בכיתה ז׳: איזו מוזיקה אתם הכי אוהבים? (30 תלמידים)

נתונים לדוגמה

תוצאות של שאלון לדוגמה בכיתה אחת. ״מוזיקה מהבית״ = מוזיקה מסורתית של המשפחה.

1. כמה תלמידים בחרו במוזיקה שמקורה מחוץ לישראל (באנגלית או ממזרח אסיה)? האם זה יותר ממחצית הכיתה?

2. איזו עמודה מבטאת שמירה על ייחוד תרבותי? הסבירו.

3. האם אפשר להסיק מהשאלון מה אוהבים כל בני הנוער בישראל? נמקו.

חלק ב׳: גלובלי ומקומי במרחב

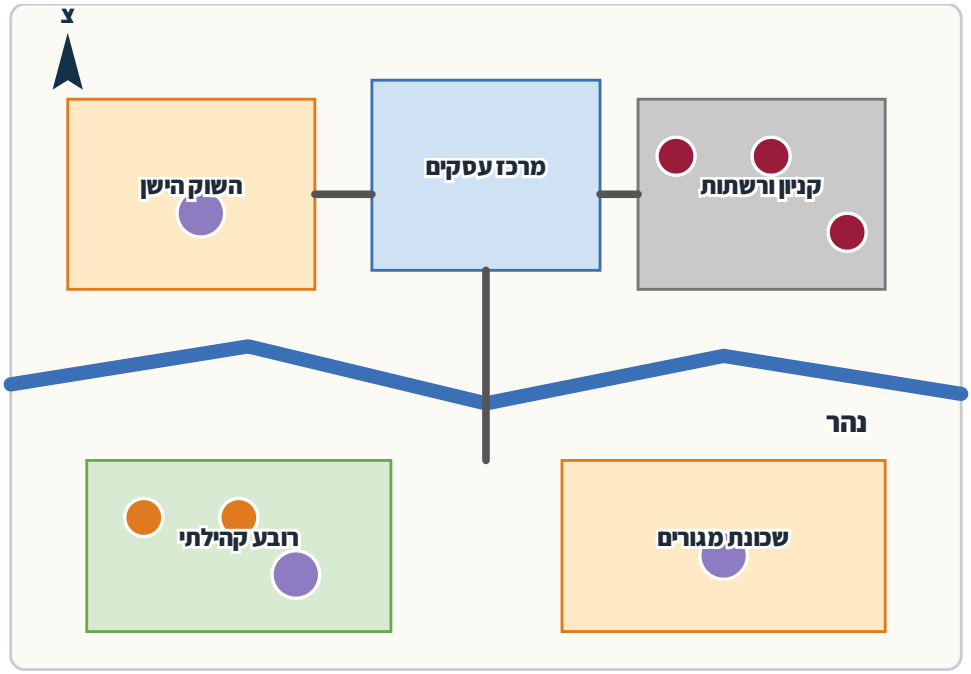
בחלק הזה נקרא מפה של עיר דמיונית, נמצא בה ביטויים של האחדה ושל ייחוד, ונשווה ביניהם.

3 🗺️ עיינו במפה ובמקרא וענו.

קריאת מפה

העיר נהרית: מה רואים ברחובות? (מפה לדוגמה)

נתונים לדוגמה

מבנה דת · שלטים בכמה שפות · סניף של רשת בין־לאומית · נהר

1. באיזה אזור בעיר יש הכי הרבה סניפים של רשתות בין־לאומיות? איזה תהליך הוא מבטא?

2. מצאו במפה שני סימנים לבידול מרחבי ברובע הקהילתי.

3. מה ההבדל בין השוק הישן לבין הקניון מבחינת "גלובלי" ו"מקומי"?

4 ⚖️ השלימו את הטבלה: תנו דוגמה להאחדה ודוגמה לשמירת ייחוד בכל תחום.

השוואה

תבחין	דוגמה להאחדה תרבותית	דוגמה לשמירת ייחוד תרבותי
לבוש	ג׳ינס וחולצת טי בכל העולם	
מאכלים		מתכון של סבתא שעובר במשפחה

תבחין	דוגמה להאחדה תרבותית	דוגמה לשמירת ייחוד תרבותי
שפה		
בילוי		ריקודים ושירים מסורתיים בחגיגה קהילתית

האם לדעתכם הגלובליזציה מביאה בעיקר להאחדה או גם לשמירה על ייחוד? נמקו בעזרת הטבלה.

---

5 **הקיפו רק את הדוגמאות לעולמקומיות – תופעה גלובלית שהותאמה למקום.** מיון

המבורגר צמחוני ברשת בין־לאומית בהודו | סניף כשר של רשת בין־לאומית | סרט עולמי מדובב לעברית

ג׳ינס זהה בכל העולם | פיצה עם זעתר | אותו שלט באנגלית בכל שדה תעופה | שיר פופ עם כלי נגינה מסורתי

חלק ג׳: נכנסים לנעליים של האחר

בחלק הזה נפגוש משפחה אחת ורחוב אחד, נשמע כמה נקודות מבט ונבנה שרשרת של סיבה ותוצאה.

מקרה בוחן

רחוב השווקים מחליף פנים

העיר נהרית (מקרה לדוגמה)

ברחוב השווקים בנהרית פעלו במשך שנים דוכנים קטנים של תבלינים, בדים ומאפים. רבים מבעלי הדוכנים הגיעו בעבר ממדינות שונות, והשלטים ברחוב נכתבו בכמה שפות. בערבי חג נשמעה ברחוב מוזיקה מסורתית, והריחות סיפרו מאיזה מטבח הגיע כל דוכן.

לפני כמה שנים נפתח בקצה הרחוב מרכז קניות עם סניפים של רשתות בין־לאומיות. חלק מהדוכנים נסגרו, וצעירים רבים מעדיפים לבלות במרכז הממוזג. מנגד, כמה בעלי דוכנים התחילו למכור גם ברשת, פתחו בית קפה שמגיש מאפים מסורתיים בעיצוב מודרני, ואורגן ברחוב פסטיבל אוכל שמושך מבקרים מכל הארץ.

6 **ענו על השאלות על מקרה הבוחן.**

1. מצאו במקרה דוגמה להאחדה תרבותית ודוגמה לשמירת ייחוד.

---

2. מה בסיפור הוא דוגמה לעולמקומיות? הסבירו.

---

3. הציעו רעיון אחד שיעזור לרחוב לשמור על ייחודו וגם להתפרנס.

---

7 קראו מה אומרים שלושה בני משפחה אחת מהרחוב וענו.

מגוון נקודות מבט

סבתא שושנה, בעלת דוכן תבלינים

"גדלתי עם המתכונים והשפה של הבית. כואב לי לראות שהנכדים מדברים בעיקר במילים באנגלית ושהדוכנים נסגרים."

מאיה, נכדה בכיתה ז'

"אני אוהבת את השירים מכל העולם ואת המרכז החדש. אבל אני גאה במאפים של סבתא ומצלמת אותם לחברים שלי."

אלון, אבא שפתח בית קפה

"לקחתי את המתכונים של אמא שלי והגשתי אותם בצורה חדשה. ככה גם התיירים וגם הצעירים מגיעים."

1. מי מהדמויות חוששת מההאחדה, ומי רואה בשילוב בין הגלובלי למקומי הזדמנות? נמקו.

2. מה הייתם אומרים לסבתא שושנה כדי לעודד אותה, ומה הייתם אומרים למאיה כדי שתבין את סבתה?

8 השלימו את שרשרת הסיבה והתוצאה.

סיבה ותוצאה

סרטים, שירים ופרסומות מופצים במהירות בכל העולם ← [ ] ← [ ] ← קבוצות שונות חוששות לאבד את ייחודן ← [ ]

9 כלי מחקר – שאלון: חברו שאלון של 4 שאלות לבני הנוער בשכבה שלכם על ייחוד תרבותי מול האחדה (מאכלים, לבוש, מוזיקה, שפה, מותגים). לפחות שאלה אחת סגורה (עם אפשרויות לבחירה) ושאלה אחת פתוחה. מתחת לשאלון כתבו בשתי שורות מה אתם משערים שתגלו ולמה.

כתיבה וטיעון

רמה	מה יעזור לי לכתוב היטב
מצוין	ארבע שאלות ברורות וניטרליות מכמה תחומים, שילוב שאלות סגורות ופתוחות, השערה מנומקת שמשתמשת במושגים (האחדה, ייחוד, עולמקומיות).

רמה	מה יעזור לי לכתוב היטב
טוב	שאלות ברורות אך מתחום אחד בלבד, או השערה בלי נימוק.
בסיסי	פחות מארבע שאלות, או שאלות לא ברורות, בלי השערה.

כרטיס יציאה – פרק 6: השפעות הגלובליזציה על התרבות והחברה: עולמקומיות שם: _____

1. דוגמה אחת להאחדה תרבותית שראיתי השבוע:

_____

2. דוגמה אחת לעולמקומיות מהסביבה שלי:

_____

3. משהו אחד מהתרבות של המשפחה שלי שהייתי רוצה לשמור:

_____